



UNIVERSITETET I OSLO

KANDIDAT

XXXXXX

PRØVE

JUS2111 1 Statsforfatningsrett, folkerett og menneskerettigheter

Emnekode	JUS2111
Vurderingsform	Individuell skriftlig prøve
Starttid	11.12.2025 08:00
Sluttid	11.12.2025 14:00
Sensurfrist	06.01.2026 22:59
PDF opprettet	11.12.2025 15:19

Seksjon 1

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
---------	--------	-------------



Seksjon 2

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
---------	--------	-------------

1	Svar til eksamensoppgaven	Langsvar
---	---------------------------	----------

Det var starten av august, og fellesferien var nettopp over, men det var likevel stor aktivitet i Justisdepartementet. Regjeringen hadde mottatt en rapport om markert økning i militær aktivitet like over grensen, og sentrale personer i regjeringsapparatet mente det var reell grunn til å frykte at nabolandet, Bellonia, forberedte en fullskala invasjon. Justisminister Marte Kirkerud, som lenge hadde tenkt at Regjeringen manglet verktøyene for å håndtere en slik krise, satte straks i gang et hastearbeid for å fremme forslag om en lov som skulle supplere beredskapsloven.

Lovforslaget ble klargjort i løpet av bare noen dager og Stortinget, som hadde vært oppløst siden før sommeren, ble kalt sammen for å vedta loven umiddelbart. Opposisjonspolitikker og stortingsrepresentant Lars Holm befant seg i Lillevik og var ikke videre begeistret for å bli kalt inn til hovedstaden på kort varsel. Han tenkte likevel at han om ikke annet ville få anledning til å ta seg noen skikkelige kvelder på byen. Som ledd i forberedelsene til disse festlighetene, kontaktet Holm sin venn Jakub Z. som var diplomat ved den Nord-Kjeksiske ambassaden og hadde et feriested i Lillevik. Vennene avtalte at Holm skulle kjøpe ti gram kokain av Jakub. De avtalte dessuten at Holm, som skulle reise med flyet grytidlig neste morgen, i forbindelse med overleveringen av kokainet skulle sove over på feriestedet til Jakub, som lå like ved flyplassen. Holm vippset umiddelbart penger for kjøpet, pakket alt han skulle ha med til hovedstaden og dro av sted til sin venn. Midt på natten ble han vekket av et voldsomt leven. Politiet hadde tatt seg inn i huset og funnet 200 gram kokain på kjøkkenet, og de pågrep både Holm og Jakub Z.

Holm ble rasende og hevdet at han ikke kunne pågripes. Han viste til at han var en grunnlovsbeskyttet Stortingsrepresentant.

Jakub Z. påberopte seg diplomatisk immunitet, samt at ransakelsen og beslaget på feriestedet var i strid med Wien-konvensjonen om diplomatiske forbindelser art. 30.

Til tross for Holms protester ble han pågrepet og fikk aldri dratt til hovedstaden. Der inne gikk imidlertid alt slik justisministeren planla, og den foreslåtte loven ble vedtatt med stort flertall. På det juridiske fakultet i Storvik reagerte sentrale personer sterkt på de nye lovendringene. Etter flere dagers mediestorm ble professor Peder Ås invitert til debattprogrammet til journalist Solrik Fredvang for å diskutere den nye loven. På vegne av Regjeringen møtte justisminister Kirkerud.

Ås var kritisk til innholdet i flere av de foreslåtte bestemmelsene. Særlig var han opptatt av en bestemmelse som ved krigsutbrudd ga Justisdepartementet anledning til å beslutte at norske borgere som eide aksjer i militærindustrien i Bellonia, måtte overdra disse til staten. For aksjene skulle staten betale markedspris: prisen på børsen på overdragelsestidspunktet. Ås mente det ville innebære grunnlovsstridig tilbakevirkning å anvende en slik regel overfor aksjeeierne som i sin tid hadde innrettet seg på at de selv ville kunne velge et gunstig tidspunkt å selge på. Skulle et slikt myndighetsinngrep stå seg, mente han at det i det minste måtte utløse krav på erstatning etter Grunnloven § 105. Han viste også til EMK TP 1-1.

Kirkerud avviste kritikken kontant. Personlig mente hun at Grunnloven ikke la noen bånd på statsmaktene i en krigssituasjon, og at det her uansett ikke var snakk om noen tilbakevirkning som kunne bringe Grunnloven § 97 til anvendelse. Videre viste hun til at Stortinget dessuten hadde vurdert tilbakevirkningsspørsmålet. Stortinget hadde ment at det dreide seg om egentlig tilbakevirkning, men at bestemmelsen likevel gikk klar av tilbakevirkningsforbudet, fordi den var begrunnet i sterke samfunnsmessige hensyn. Poenget med bestemmelsen var å gi staten mulighet til å skaffe informasjon om og utøve innflytelse i selskaper i militærindustrien i Bellonia gjennom eierskapet. Dette var helt essensielt i en krigssituasjon. Når det gjaldt spørsmålet om erstatning etter Grunnloven § 105, mente Kirkerud at bestemmelsen ikke kunne komme til anvendelse. Under enhver omstendighet mente hun at aksjonærene ikke ville lide noe tap som kunne erstattes, ettersom staten skulle betale det som var markedspris for aksjene på overdragelsestidspunktet. Kirkerud mente også at TP 1-1 ikke kom til anvendelse.

Ås lot seg ikke overbevise av dette. Han var enig i at aksjeervervet ville forenkle tilgangen til informasjon fra de aktuelle selskapene, men mente at myndighetene ikke ville få noen reell innflytelse i disse. I den forbindelse viste han til en rapport utarbeidet av Statistisk sentralbyrå (SSB) under lovforberedelsen, som konkluderte med at norske myndigheter, etter en slik aksjeovertakelse, ikke ville være eier av mer enn omkring én prosent av selskapene det var snakk om. Stortinget hadde ikke uttalt noe om betydningen av dette under lovbehandlingen. Når det gjaldt erstatningsspørsmålet viste han til at i tiden etter et krigsutbrudd kunne aksjene i militærindustrien komme til å stige dramatisk i verdi. En slik eventuell verdistigning måtte i så fall etterkompenes.

Hjemme i TV-stuen var stortingsrepresentant Hans Tastad i harnisk. Da Kirkerud fremla lovforslaget for Stortinget, hadde hun bare opplyst om at bestemmelsen om aksjene var viktig for å sikre informasjon om og innflytelse i de aktuelle selskapene. Hun hadde ikke fremhevet SSBs funn som viste at eventuell innflytelse ville være svært beskjeden. Tastad mente dette var uholdbart og fremmet påfølgende dag forslag i Stortinget om at Kirkerud skulle stilles for riksrett for brudd på opplysningsplikten. Tastad, som i løpet av debatten var blitt overbevist om at loven var grunnlovsstridig, mente videre at dersom Justisdepartementet på noe tidspunkt skulle beslutte å anvende lovbestemmelsen, ville Kirkerud også kunne stilles for riksrett for brudd på Grunnloven §§ 97 og 105.

Drøft og løs de rettsspørsmål oppgaven reiser. (Forholdet til beredskapsloven og sanksjonsloven skal ikke behandles).

1 Svar til eksamensoppgaven

Skriv svaret ditt her. Endringer blir lagret automatisk.

Problemstillingen er om det er grunnlovsstridig å pågripe Stortingsrepresentant Holm.

I utgangspunktet har ikke Stortingsrepresentanter noe større vern enn andre borgere når det gjelder å bli pågrepet i Norge. Det er imidlertid et unntak i Grunnloven (Grl.) § 66.

Representanter som er "på sin reise til og fra Stortinget", og under sitt opphold der, er "befriet fra personlig heftelse", jf. første setning. Unntaket fra dette er hvis de "gripes i offentlige forbrytelser". Ordlyden tilsier at stortingsrepresentanter er beskyttet av Grunnloven mot pågrepelse når de er på vei inn eller ut fra Stortinget. Ordet "reise" fremfor "vei" kan tyde på en vid tolkning der bestemmelsen også gjelder lengre reiser.

For forhold utenfor Stortinget, kan de ikke stilles til ansvar for sine ytrede meninger, jf annet ledd. Annet ledd kommer ikke til anvendelse, siden det ikke er tale om ytrede meninger.

Spørsmålet er om Holm da han ble pågrepet var på reise inn eller ut fra Stortinget.

Det fremkommer i faktum at Holm overnattet på feriestedet på Jakub da han ble pågrepet. Han hadde imidlertid pakket med seg alt han trengte for å reise til Stortinget, der han hadde blitt kalt inn for å votere over lovforslag. Det kan da diskuteres om Holm faktisk var på vei til Stortinget, men bare overnatt hos Jakub som et "mellomstopp" på veien. Formålet med bestemmelsen virker å være at Stortingsrepresentanter ikke skal forhindres rett før viktige oppgaver på Stortinget som folkevalgt. Som det fremkommer i faktum, var det nettopp dette som skjedde før en viktig votering han skulle ha vært med på. Det er klart at Holm var på vei til hovedstaden, og at overnattingen var en del av denne reisen. Han ønsket å ta kokain på byen i Oslo siden han først skulle dit, og denne overnattingen bruktes som del av overlevering av kokainet. Feriestedet i Lillevik gå gunstig plassert ved flyplassen, hvor Holm skulle fly grytidlig dagen etter. Overnattingen ville da ikke skjedd hvis Holm ikke skulle reise til Stortinget, og det må legges vekt på.

Delkonklusjonen er at Holm var på reise inn i Stortinget.

Kommer unntaket "offentlige forbrytelser" til anvendelse?

Selv om de er på reise, kan de pågripes i "offentlige forbrytelser". Ordlyden tilsier at den eventuelle forbrytelsen de da gripes i, må skje på et offentlig sted.

Det er klart at det her har skjedd en forbrytelse, kjøp av kokain er ulovlig, og Holm hadde vippset Jakub allerede før han dro av sted. Det springende punkt er om forbrytelsen er offentlig. Holm befant seg i feriehuset til Jakub mitt på natten, da politiet brøt seg inn. Dette feriehuset er en privat bolig, og klart ikke et offentlig sted.

Unntaket "offentlige forbrytelser" kommer ikke til anvendelse.

Konklusjonen er at det var grunnlovsstridig å pågripe Holm.

Det neste spørsmålet er om pågripelsen av Jakub Z strider med VCDR.

For drøftelse av folkerettslige spørsmål benytter jeg folkerettslig metode i henhold til VCLT artikkel 31-33. Selv om Norge ikke er part i konvensjonen, regnes dens innhold for å speile

det som følger av folkerettslig sedvane, som er bindende. Traktater skal tolkes etter dens ordlyd "in good faith", i lys av sitt "object and purpose", og i sammenheng med sin "context", jf. VCLT artikkel 31 nr. 1.

Norge er forpliktet av VCDR. Det er uklart hvorvidt det Nord-Kjeksiske landet er part i VCDR. Traktaten regnes imidlertid for å være kodifisering av folkerettslig sedvane. I den videre drøftelsen legger jeg til grunn at de er part.

Utgangspunktet er at en "diplomatic agent" har immunitet fra "criminal jurisdiction of the receiving State", jf. VCDR artikkel 31 nr.1 første setning. Det er på det rene at Jakub er diplomat, og derfor nyter full immunitet både *ratione personae* og *ratione materiae* fra mottakerstatens jurisdiksjon. Dette innebærer immunitet fra pågrepelse av offentlig myndighet i mottakerstaten.

Det fremkommer i faktum at politet tok seg inn i huset og pågrep Jakub.

Pågreipelsen var derfor i strid med VCDR.

Spørsmålet er om ransakelsen og beslaget på feriestedet også var i strid med VCDR.

I henholdt til artikkel 30 nr.1 skal "the private residence of a diplomatic agent" nyte samme immunitet og beskyttelse som "the premises of the mission". Med "the premises of the mission" menes "buildings or parts of buildings and the land acillary thereto, irrespective of the ownership, used for the purpose of the mission including the residence of the head of the mission", jf. VCDR artikkel 1 bokstav i.

Artikkel 30 nr. 2 understreker at også hans "papers, correspondance" og "his property" skal nyte samme immunitet som i nr. 1. Ordlyden "his property" synes være et vidt begrep, og det er ikke beskrevet i konvensjonen hvorvidt feriesteder omfattes. For tolkning må man se hen til formålet med konvensjonen. I henhold til VCLT skal konvensjonens "preamble and annexes" inngå som tolkningsmoment. I VCDR sin fortale kommer det frem at immunitet er til for å beskytte senderstaten, ikke enkeltindividet, og skal sikre "effective performance of the functions of a diplomatic missions". Formålet tilsier derfor at ransaking og beslaglegging av en diplomats feriested vil svekke effektiviteten til hans funksjoner, noe som taler for at også feriesteder nyter immunitet fordi det er "his property" ihht. VCDR artikkel 30 nr. 2.

Det finnes imidlertid unntak for "a real action relating to private immovable property situated in the territory of the receiving state", jf. artikkel 31 bokstav a, men dette gjelder kun for "civil and administrative jurisdiction". Jurisdiksjonen vi står overfor i denne saken er "criminal", og unntaket kommer derfor ikke til anvendelse.

Konklusjonen er at ransakelsen og beslaget på feriestedet også var i strid med VCDR.

Peder Ås mente at bestemmelsen om aksjeoverdragelse til staten ved krigsutbrudd innebar grunnlovsstridig tilbakevirkning. Kirkerud mente det ikke var snakk om noen tilbakevirkning. Jeg legger til grunn at loven er vedtatt i henhold til vilkårene i Grl. §§ 75-79

Spørsmålet er om bestemmelsen om aksjeoverdragelse til staten ved krigsutbrudd innebar grunnlovsstridig tilbakevirkning.

Utgangspunktet er at ingen lover må gis tilbakevirkende kraft, jf. Grl. § 97.

For prøving av lovers grunnlovsmessighet operer Høyesterett med tre ulike nivåer av prøvingsintensitet. Gjelder det bestemmelser om vern av enkeltmenneskers personlige frihet eller sikkerhet, er prøvingen sterk, som vil si at Grunnloven får stor vekt. Gjelder det imidlertid bestemmelser om statsmaktenes arbeidsmåte eller kompetanse, er prøvingen svak, og lovgivers syn må tillegges vekt. Dersom det gjelder økonomiske rettigheter kommer prøvingsintensiteten i en mellomstilling, jf. Rt. 1976 s. 1 (Kløfta).

I denne saken dreier det seg om økonomiske interesser i medhold av Grl. § 97, og vi står derfor i en mellomstilling.

Inngangsvilkårene for tilbakevirkning i § 97 er først og fremst at det må gjelde "lov". Denne loven må være "tilbakevirkende". Høyesterett har avklart at det kun er den negative tilbakevirkning som kan prøves. Videre er prøvingen konkret, og lover på generelt grunnlag kan ikke prøves. For den videre drøftelsen må det derfor legges til grunn at prøvingen er konkret.

Høyesterett har benyttet ulike normer når det gjelder spørsmål om en lov har ulovlig tilbakevirkende kraft. Regelteorien innebærer at man må stille opp faste regler for hvilken tilbakevirkning som er tillatt, avhengig hva slags rettsområde det er snakk om, jf. Rt. 2006 s. 293 (Arves trafikkskole) avsnitt 58. Standardteorien tar ut ifra en helhetsvurdering stilling til om den konkrete tilbakevirkningen er særlig urimelig eller urettferdig (ibid).

Videre skilles det mellom inngrep i etablerte rettigheter, og nye byrder til en tidligere handling. Sistnevnte betegnes som egentlig tilbakevirkning, og er i utgangspunktet ikke tillatt, jf. Rt. 2006 s. 293 avsnitt 60. Det avhenger imidlertid av hvor sterkt tilbakevirkningselementet er, jf. Rt. 2010 s. 143 avsnitt 153.

I faktum er det enighet om at bestemmelsen er en egentlig tilbakevirkning, men Stortinget hevder likevel den går klar av tilbakevirkningsforbudet, fordi den var begrunnet i sterke samfunnsmessige hensyn.

I Arves trafikkskole var selskapet fratatt en økonomisk rettighet, og det var da knyttet økonomiske byrder til en tidligere handling. Det ble uttalt at Grunnlovens tilbakevirkningsforbud på dette området står sterkt, "men ikke i forbudets innerste kjerne", jf. avsnitt 70 i dommen. Siden det var så nært kjernen skulle det derimot "mye til før en tilbakevirkning godtas".

Hensynet bak § 97 er forutberegnelighet, som veier tungt, og "mer generelle hensyn" må da vike, jf. dommens avsnitt 71. Førstvoterende kom da til at tilbakevirkningen kun var lovlig dersom "sterke samfunnsmessige hensyn" gjorde seg gjeldende, jf. avsnitt 72.

I vårt faktum dreier det seg om en lov som kan tvinge aksjonærer til å selge sine aksjer til staten dersom et krigsutbrudd skjer. Dette kan klassifiseres som nye byrder som legges på eldre forhold, ettersom aksjene kan ha vært kjøpt lenge før bestemmelsen trådte i kraft. Det betyr at loven i utgangspunktet ikke kan ha tilbakevirkende kraft. Men som omtalt ovenfor kan "sterke samfunnsmessige hensyn" gjøre at tilbakevirkning likevel blir lovlig. Denne normen legges til grunn i drøftelsen.

Problemstillingen er om det foreligger "sterke samfunnsmessige hensyn" som kan godta tilbakevirkende kraft.

Høyesterett har uttalt at det må foretas en momentbasert interesseavveining, og hvorvidt det foreligger tilstrekkelig tungtveiende samfunnsmessige behov til å godta at lovendringen gis tilbakevirkende kraft, jf. Rt. 2010 s. 143 avsnitt 150. Det er uttalt at ved vurderingen har det betydning hvilke rettigheter eller posisjoner det gripes inn i, hvilke forventninger gruppen har, om inngrepet er plutselig og betydelig, og om fordelingen av byrdene rammer en gruppe særlig hardt, jf. HR-2016-389-A avsnitt 77. Disse momentene må veies mot de sterke samfunnsmessige hensynene.

Inngrepet gjelder en begrenset gruppe personer, nærmere bestemt personer med aksjer i militærindustrien Bellonia. Grunnet den store trusselen for invasjon, kan det legges til grunn at aksjekjøpene strammer fra en tro på mer krig, og at aksjene da vil øke betrakelig. Når de da mister aksjene sine ved krigsutbrudd i Norge, utgjør det potensielt et stort tap. På den andre siden utgjør ikke tapet et tap i midler de allerede har, men en mistet mulighet til å oppnå mer midler. Denne muligheten er aldri helt sikker når det gjelder aksjemarkedet. De vil uansett få markedspris for sine aksjer om bestemmelsen skulle få anvendelse. Posisjonene det gripes inn i kan derfor ikke sies å være sterkt vernet.

Når det gjelder forventningene, har aksjonærene som nevnt kjøpt aksjer antakelig i tro om mere krig, som fører til økte kurser. Skulle imidlertid Norge bli invadert, kan det føre til en situasjon som snur hele samfunnet på hodet, inkludert banker og nordmenns aksjer. Det er tenkelig at aksjonærene ville mistet alle aksjene sine dersom Norge ble invadert, og de kan derfor ikke sies å ha store forventninger på dette feltet.

Norge har enda ikke blitt invadert, så loven fungerer som en slags forhåndsvarsel på hva som vil kunne skje dersom Norge blir invadert. Inngrepet skjer derfor ikke plutselig. Siden de får markedspris for aksjene er inngrepet heller ikke betydelig. Det er uklart ut ifra faktum hvorvidt trusselen fra Bellonia gjorde seg gjeldende før rapporten. Uten klare holdepunkter kan det legges til grunn at det ikke var antydninger til truende adferd fra Bellonia. En lov som baserer seg på en rapport om nærstående invasjon, kan derfor sies å komme svært plutselig.

Byrdene loven fører med seg rammer ingen andre enn personer med aksjer i militærindustrien i Bellonia. Fordelingen rammer derfor denne gruppen særlig hardt

På den andre siden er det en rapport som viser at nabolandet Bellonia kan komme til å annvadere landet. At landet står i fare for å bli innvadert, må i alle tilfeller sies å være en særlig omstendighet. Frykten for krigssituasjonen var reell, ettersom trusselen fremkom i en rapport om militær økning i aktivitet i nabolandet. Kirkerud hadde tenkt lenge at regjeringen manglet verktøyene som trengtes for å håndtere en eventuell krise. Dette taler for at hensynene er tilstrekkelig tungtveiende for å godta tilbakevirkning i dette tilfellet.

Argumentene til Kirkerud er imidlertid lite holdbare. Begrunnelsen er å utøve innflytelse i militærindustrien, men såkalte beta-aksjer, som det må antas at norske borgere har, gir ingen makt til eierne over industrien. Som det fremkommer i SSB rapporten, vil en slik aksjeoverføring i realiteten ikke gi noen som helst innflytelse, og bare utgjøre en prosent av aksjene. Selv om situasjonen i seg selv kan utgjøre "særlig samfunnsmessige hensyn", later det til at i denne situasjonen ikke er noen tilknytning mellom de samfunnsmessige hensynene og tiltaket myndighetene velger. Utgangspunktet er som nevnt at tilbakevirkning er forbudt, og at det må foreligge tungtveiende samfunnsmessige behov for den konkrete tilbakevirkningen. Når det ikke er sammenheng mellom tiltaket og hensynene, er det ikke behov for tilbakevirkningen.

Delkonklusjonen er at det ikke foreligger "sterke samfunnsmessige hensyn" som kan godta tilbakevirkende kraft.

Konklusjonen er at aksjeoverdragelse til staten ved krigsutbrudd innebar grunnlovsstridig tilbakevirkning.

Kirkerud mente at Grunnloven ikke la bånd på statsmaktene i en krigssituasjon. Jeg forstår faktum som at hun anfører konstitusjonell nødrett.

Spørsmålet er om Grl. § 97 må settes til side på grunnlag av konstitusjonell nødrett.

Konstitusjonell nødrett vil si at landet står overfor en så alvorlig situasjon, som truer vitale samfunnsmessige interesser og landets eksistens, at Grunnlovens bestemmelser må settes til side. Det er antatt at slik nødrett følger av konstitusjonell sedvanerett, men det er omdiskutert hvor terskelen går.

Det er kun to situasjoner der konstitusjonell nødrett ble brukt i Norge, og det er under unionsoppløsningen med Sverige, 7. juni-erklæringen i 1905, og under 2. verdenskrig, elverumsfullmakten i 1939. Det er altså svært høy terskel for å kunne påberope konstitusjonell nødrett.

I tillegg til vilkåret om at vitale samfunnsmessige interesser er truet, må også tiltaket som gjøres være nødvendig. Det beror på en vurdering av om tiltaket er egnet og forholdsmessig. Et tredje vilkår er at tiltaket må være midlertidig, i den tid trusselen finnes. Permanente løsninger bryter med læren. EMK artikkel 15 og SP artikkel 4 kan brukes som tolkingsmoment.

I faktum er det gjort en vurdering på at landet står overfor en trussel om invasjon av landet. Det har imidlertid ikke skjedd enda, og det kan vanskelig påberobes konstitusjonell nødrett før landet befinner seg i en slik situasjon. Tiltaket kan heller ikke sies å være egnet, da det ikke er klart hvordan norsk eierskap av militæraksjer kan beskytte landet mot invasjon. Tiltaket kan heller ikke sies å være nødvendig, ettersom det er mange andre alternative tiltak staten kan gjøre for å beskytte Norge. Videre virker det som om dette er en ny lov, som altså er permanent. Det er derfor klart at vilkårene for konstitusjonell nødrett ikke er oppfylt.

Grl. § 97 kan ikke settes til side på grunnlag av konstitusjonell nødrett.

Neste drøftelse er subsidiær, og forutsetter at loven ikke er i strid med tilbakevirkningsforbudet.

Ås mener at dersom myndighetsinngrepet står seg, må det utløse krav på erstatning etter Grunnloven § 105 og EMK TP 1-1. Kirkerud mener bestemmelsene ikke kom til anvendelse, og at aksjonærene uansett ikke ville lide noe tap.

Spørsmålet er om myndighetsinngrepet utløser krav på erstatning etter Grl. § 105.

Personer som må avgi sin "rørlige eller urørlige" eiendom til offentlig bruk, "bør" ha full erstatning, jf. Grl. § 105. Det er sikker tolkning at "bør" skal forstås som "skal". Paragrafen sier ikke noe om hvilke situasjoner som utgjør ekspropriasjon, kun at når det først skjer, skal man ha full erstatning.

Problemstillingen er om vi står overfor et ekspropriasjonstilfelle som er vernet av Grl. § 105.

Høyesterett har gjennom langvarig praksis slått fast at rene rådighetsinnskrenkinger bare unntaksvis gir krav på erstatning etter en analogisk anvendelse av § 105, jf. Rt. 2007 s. 1281 avsnitt 87. Dette ble lagt til grunn til konsesjonslovdommen Rt. 1918 s. 403 som bygget på tredjevoterendes uttalelser i Rt. 1914 s. 177 at dersom det skjer en avståelse fra eiers side, og en tilegnelse til statens side, som helt eller delvis overfører eiendomsrådighet til staten for deres videre utnyttelse, skal det betales full erstatning. I motsatt fall, der det ikke er tale om avståelse og tilegnelse, men om bestemmelser som av almenne hensyn i samfunnets interesse skal regulere eiendomsrådigheten, uten at det skjer noen overføring, nyter ikke det fulle ersatningsvernet i Grl. § 105. Imidlertid gjelder også § 105 for ekspropriasjon av begrensede rettigheter, for eksempel bruksrett, jf. Rt. 2007 s. 1281 avsnitt 89.

I vårt faktum dreier det seg om overføring av aksjer. Det skjer altså en avståelse fra eieres side, og en tilegnelse fra statens side. Aksjene utgjør ikke en regulering av aksjonærenes rådighet, men en faktisk overdragelse. Det er derfor klart at overdragelsen er vernet av Grl. § 105.

Delkonklusjonen er at overdragelsen av aksjer innebærer ekspropriasjon som er vernet av Grl. § 105.

Neste spørsmål er om markedsprisen på aksjene utgjør "full erstatning".

Kirkerud hevder at aksjonærene ikke lider noe tap som kunne erstattes utover markedsprisen. Ås hevder at aksjonærene kunne valgt å selge på et mer gunstig tidspunkt, og at en eventuell verdistigning bør kompenseres.

I Rt. 1979 s. 572 kom Høyesterett til at Grl. § 105 ikke kunne være til hindre for at Stortinget ved lov tilrettela for en "praktisk og gjennomførbar" innløsningsordning med sikte på at aksjonærene ikke skulle lide økonomisk tap (s. 586). I den konkrete saken kunne aksjeeren enten få gjennomsnittelig omsetningsverdi de siste tre år, eller omsetningsverdien ved lovens ikrafttreden. Ved at Stortinget hadde vurdert hvordan erstatningen for aksjeoverdragelse skulle utmåles, kunne ikke Høyesterett overprøve denne vurderingen. Det blir videre uttalt at det kan være vanskelig å forutse forhold som påvirker aksjekursene, og at det ikke vil være rimelig med kompensasjon for en antatt fordel. Dommen tilsier at dersom Stortinget har vurdert markedspris på aksjer som full erstatning, må dette godtas.

I faktum har Stortinget i forbindelse med aksjebestemmelsen, bestemt at aksjonærene skal få prisen på børsen på overdragelsestidspunktet for disse aksjene. Vårt faktum har flere likheter ved dommen ovenfor. Selv om det kan være sant at aksjene vil stige i verdi, og at aksjonærene da kunne fått mere ved å selge dem senere enn å gi dem til staten ved krig, vil slik verdistigning være vanskelig å forutse. Det er da mest rimelig å utmåle erstatningen til markedsprisen på overdragelsestidspunktet.

Konklusjonen er at markedsprisen på aksjene utgjør full erstatning.

Ås viste også til EMK TP 1-1, mens Kirkerud mente den ikke kom til anvendelse. Siden Grunnloven § 105 gir et sterkere erstatningsvern enn EMK TP 1-1, forstår jeg faktum som at spørsmålet er hvorvidt overdragelsen av aksjer vil være i tråd med EMK TP 1-1.

Neste spørsmål er om overdragelsen av aksjene er i tråd med EMK TP 1-1.

EMK TP 1-1 sier at enhver har rett til "peaceful enjoyment of his possessions", og at ingen skal bli "deprived of his possessions" hvis ikke det er i "public interest" og "provided by law", jf.

første ledd. En stat kan imidlertid gjøre inngrep gjennom lovgivning i eiendomsretten dersom det er "necessary" og er til "control the use" av eiendommen i tråd med "general interest".

Det første spørsmålet er om vi er innenfor virkeområdet av en beskyttet rettighet.

Ordlyden "possessions" rammer videre enn det norske ordet "eiendom" og omfatter flere sider ved en persons eiendeler. EMD har lagt til grunn at det også gjelder rettighet som ligger fjernt fra den alminnelig bruk av eiendomsbegrepet, der vurderingen beror på om innhaveren kunne ha rimelig forventning om å være vernet av bestemmelsen, jf. Rt. 2008 s 1747 avsnitt 41.

Aksjonærer som eier aksjer i militærindustrien i Bellonia må derfor sies å være vernet av EMK P1-1.

Vi er derfor innenfor virkeområdet av en beskyttet rettighet.

Har det skjedd et inngrep i konvensjonens forstand?

EMD har understreket at P1-1 inneholder tre spesifikke regler, jf. Sporrang og Lonnroth mot Sverige. Prinsippregelen slår fast at enhver har rett til å nyte eiendommen sin i fred. Avståelsesregelen setter rammer for tvungen eiendomsavståelse, og kontrollregelen anerkjenner det offentlige behov og rett til å regulere tiltak for å ivareta samfunnets interesser, jf. dommens avsnitt 61.

Inngrep i bestemmelsens avståelsesregel innebærer å bli "deprived", altså fratatt. I vårt faktum dreier det seg om en avståelse av aksjer, og vi er derfor innenfor avståelsesregelen, hvor P1-1 setter skranker.

Det har skjedd et inngrep i konvensjonens forstand.

For at en inngrep ikke skal stride med P1-1, må det være i samsvar med loven, og ikke vilkårlig, det må forfølge et legitimt formål og være forholdsmessig.

Det er på det rene at avståelsen av aksjer vil følge av den kontroversielle lovbestemmelsen. Det kan også legges til grunn at det ikke er vilkårlig, ettersom trusselen dreier seg om Bellonia, og det er de Bellonesiske krigsaksjene som rammes. Formålet er å beskytte rikets suverenitet iht. Grl. § 1, som må sies å være et legitimt formål som går inn under "public interest" i EMK P1-1 første ledd andre setning.

Problemstillingen er om inngrepet er forholdsmessig.

For forholdsmessighetsvurderingen har EMD uttalt at inngrepet må være egnet og nødvendig, herunder må det være en rettferdig balanse, "fair balance" mellom de samfunnsinteressene som begrunner middelet på den ene siden, og forventningene om beskyttelse på den andre siden, jf. Chinnici-dommen avsnitt 32. Dersom inngrepet fører til en "individual or excessive burden" for eieren, er ikke inngrepet forholdsmessig.

Er inngrepet egnet?

EMD har uttalt at det må være sammenheng mellom inngrepet og det legitime formålet staten ønsker å beskytte.

Som skrevet ovenfor, virker det ikke som det er sammenheng mellom inngrepet og det legitime formålet. Staten ønsker å supplere beredskapsloven for å få bedre forutsetninger for å håndtere en invasjon fra Bellonia. Denne frykten er reell. Justisministeren la fram forslag til betømmelse om overdraging av aksjer, fordi hun trodde det ville føre til økt innflytelse og informasjon fra militæret i Bellonia. Dette viser seg imidlertid å ikke være realiteten, som SSB sin rapport sier. Da er ikke middelet egnet til å beskytte landet mot invasjon.

Inngrepet er ikke egnet.

Neste drøftelse blir subsidiær, og forutsetter at inngrepet er egnet.

Er inngrepet nødvendig?

Det må foretas en avveining mellom inngrepsbehov og inngrepsintensitet.

Det fremkommer i faktum at regjeringen hadde mottatt en rapport om markert økning i militær aktivitet like over grensen. Dette førte til at sentrale personer fryktet at det var reell grunn til å frykte for at Bellonia forberedte en fullskala invasjon. Samtidig var justisministeren redd for at Norge ikke hadde verktøyene som trengtes for å håndtere en slik krisesituasjon. Det er da klart at behovet for å gjøre tiltak var sterkt når landets eksistens står på spill.

Inngrepet fører potensielt til at mange personer mister sine aksjer, som sannsynligvis kunne øke ved krigssituasjon. Inngrepet kan synes å være sterkt med tanke på at noen potensielt mister store verdier. Det er imidlertid slik at de vil få full markedspris på aksjene sine, og at avståelsen ikke vil føre til noen negative konsekvenser i deres liv. Det kan derfor ikke sies at eierne må bære en "individual and excessive burden".

Inngrepsbehovet synes dermed å være sterkt, imens inngrepsintensiteten er svak, og eierne ikke vil oppleve en urimelig byrde. Det foreligger derfor "fair balance" mellom inngrepsbehov og inngrepsintensitet.

Inngrepet er nødvendig.

Delkonklusjonen er at inngrepet ikke er forholdsmessig, fordi det ikke er egnet.

Konklusjonen er at inngrepet strider med EMK TP 1-1.

Spørsmålet er om Kirkerud kan stilles for riksrett.

Regjeringsmedlemmer kan stilles for riksrett dersom de har brutt sine konstitusjonelle plikter, jf. Grl. § 86 første ledd. Det følger av forarbeidene at ordlyden "konstitusjonelle plikter" både gjelder brudd på Grunnloven, og brudd på konstitusjonelle sedvanerettsregler, jf. dokument nr. 19 s. 13.

Første problemstilling er om Kirkerud har brutt sin opplysningsplikt.

Opplysnings- og sannhetsplikten følger av Grl. § 82. Regjeringen skal meddele Stortinget alle opplysninger som er "nødvendige" for behandlingen av sakene de fremlegger, jf. første punktum. Andre punktum sier at statsrådet ikke må gi "uriktige eller villedende" opplysninger for noen av Stortingets organer.

Underspørsmål er om vi befinner oss i første eller ander punktum.

Første punktum innebærer en skjerpet opplysningsplikt, og gjelder når regjeringen selv legger saker frem for Stortinget. Da er de forpliktet til å gi alle opplysninger som kan være relevant for saken. Andre punktum er en sannhetsplikt, og gjelder generelt for regjeringsmedlemmer som ferdes i Stortinget eller i dets organer. Bestemmelsen dekker også tilfellene første punktum dekker.

Det anføres at Kirkerud ikke har gitt alle nødvendige opplysninger da hun la frem lovforslaget for Stortinget.

Vi befinner oss derfor i Grl. § 82 første punktum.

Spørsmålet er om Kirkerud har tilbakeholdt nødvendige opplysninger da hun la frem lovforslaget for Stortinget.

Vurderingen for om de opplysningene som ble holdt tilbake var "nødvendige" beror på en konkret, skjønnsmessig helhetsvurdering, jf. Dokument nr. 14 s 42. Retningslinjene som forarbeidene gir er at informasjonen ikke må være fullstendig, men regjeringen må gi en balansert fremstilling av saken de legger frem, og kan ikke underslå informasjon som taler imot dens eget syn på saken (ibid.).

Det vil videre ha betydning hvor stor og komplisert saken er, og om den er politisk kontroversiell (ibid). Dersom manglende opplysninger kunne ha ledet til et annet resultat, er dette et sterkt argument om at opplysningsplikten er brutt (ibid). I den forbindelse må det sondres mellom fakta og vurderinger, der faktaopplysninger og faglige vurderinger klart omfattes av plikten (ibid).

Formålet bak bestemmelsen er at Stortinget skal få et godt grunnlag for de vedtak som treffes, jf. HR-2016-296-A avsnitt 80. I forarbeidene formuleres kravet som "alle opplysninger som kan ha betydning for saken", jf. Dokument nr. 14 s. 41. Plikten begrenser seg imidlertid til opplysninger som er uavhengige av en aktuell sak, jf. s 42.

Da Kirkerud la frem lovforslaget, er det ikke opplyst i faktum hvorvidt hun la fram en balansert fremstilling av saken med argumenter på begge sider. SSB sin rapport ville her fungert som argumenter imot hennes eget syn, og dermed vært med på å balansere saken. Det virker som om hennes fremlegging fokuserte på at staten ville få innsyn og innflytelse over de aktuelle selskapene, altså bare ensidig. At voteringen over loven kunne ført til et annet resultat med opplysninger om at det i realiteten ikke ville gi innflytelse og innsyn til regjeringen, er utvilsomt. Stortinget hadde ikke vært samlet siden før sommeren, og loven ble laget som "hastearbeid" på kun noen få dager før den ble votert over. Det er derfor klart at ingen på Stortinget har hatt tid til å sette seg inn i politikken rundt lovforslaget før voteringen fant sted, og at alle opplysninger ville vært svært relevant. Dette taler for at opplysningene var nødvendige.

Saken dreier seg om en mulig krigssituasjon, altså en meget stor sak å behandle for Stortinget. Det er også klart at saken er politisk kontroversiell, ettersom den førte til mediestorm i flere dager, debatt hos Solrik Fredvang, og stort engasjement fra sentrale personer fra det juridiske fakultet Solvik. Rapporten fra SSB er ikke vurderinger, men ren fakta i form av statistikk, som SSB er kjent for. Dette taler også sterkt for at opplysningene var nødvendig.

Det er derfor på det rene at Stortinget ikke fikk et så godt grunnlag som mulig da voteringen over loven fant sted, og at SSB sin rapport hadde betydning for saken.

Delkonklusjonen er at Kirkerud har holdt tilbake nødvendig informasjon da hun la frem lovforslaget.

Konklusjonen er at Kirkerud har brutt sin opplysningsplikt.

Riksrett reguleres av ansvarlighetsloven. I den fremkommer det at det kun er handlinger som er forøvet "uaktsomt", som er straffbare etter riksretten, jf. § 9. Uaktsomt tilsier at vedkommende visste eller burde ha visst at handlingene var grunnlovsstridige.

I tillegg fremkommer i forarbeidene at det bare er de mest klanderverdige forholdene som er straffbare. Det er mulig å begå kritikkferdige forhold uten at straffeansvar gjøres gjeldende, jf. Dokument nr. 19 s. 15. Grove informasjonsmangler kan imidlertid ikke unnskyldes med uvitenhet, dersom statsråden burde ha visst om den, jf. Dokument nr. 14 s. 43.

Problemstillingen er om Kirkeruds tilbakehold av opplysninger var begått uaktsomt.

På den ene siden er det uklart hvorvidt Kirkerud visste om rapporten, da den kom frem under lovforberedelsene. På den andre siden har hun som justisminister et særlig ansvar for å sørge for at alle rapporter angående lovforslaget blir tatt i betraktning. Hennes påstand om at den nye bestemmelsen vil gi økt innflytelse og tilgang til informasjon synes ikke å være bygget på fakta, men på antagelser om en slik virkning. Når det da kommer en faktarapport om de faktiske virkningene, må det forventes at Kirkerud vet om denne, eller i alle fall burde ha visst om den.

Delkonklusjonen er at Kirkeruds tilbakeholdelse av opplysninger var begått uaktsomt.

Subsidiært:

Har Kirkerud konstitusjonelle plikter etter Grl. §§ 97 og 105?

Utgangspunktet er at regjeringsmedlemmer kan stilles for riksrett som følge av brudd på sine plikter etter Grunnloven eller konstitusjonell sedvanerett, jf. § 86 første ledd. Regjeringens konstitusjonelle plikter følger hovedsakelig av Grl. kapittel B om den utøvende makt.

Det følger imidlertid av Grl. § 92 at statens myndigheter skal "respektere og sikre" menneskerettighetene som følger av Grunnloven. Disse kravene utgjør både negative plikter, ved at staten ikke skal gripe inn i rettighetene, og positive plikter, ved at staten skal sørge for at individer ikke utsettes for menneskerettighetskremler av andre individer. Ordlyden "staten" sikter seg til alle tre statsmakter. En justisminister alene har derfor ikke konstitusjonelle plikter etter § 92.

Konklusjonen er at Kirkerud ikke har konstitusjonelle plikter etter Grl. §§ 97 og 105.

Konklusjonen er at Kirkerud kan stilles for riksrett for brudd på opplysningsplikten.